

УДК 343.98

ОПТИМІЗАЦІЯ ТАКТИЧНИХ РІШЕНЬ – УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О. Ю. Булукув, кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Постановка проблеми. У процесі розслідування злочинів в орбіту кримінального судочинства попадають різні особи, які тим чи іншим чином пов'язані з учиненим злочином та його розслідуванням. Неминучий перетин інтересів слідчого та інших осіб при встановленні обставин злочинної події сприяє появі конфліктів інтересів окремих осіб. Подолання слідчим конфліктів, що виникають у процесі розслідування, здійснюється у такий спосіб, щоб, не порушуючи прав зацікавлених осіб, вирішити поставлені перед ним завдання розслідування. Оптимальність, що присутня в його діяльності, дозволяє знайти «золоту середину» у використанні тактичних засобів, що будуть сприяти ефективності розслідування злочину. У зв'язку із цим можна відзначити, що оптимальність та ефективність судочинства є необхідними передумовами дотримання основних прав і свобод людини у кримінальному процесі.

Стан розробки проблеми. Окремі питання дослідження оптимізації та ефективності у кримінальному судочинстві ми знаходимо у роботах таких учених, як: Р. С. Белкін, В. А. Журавель, В. К. Знікін, Д. О. Солодов, А. Л. Стефанський, В. О. Коновалова, С. Ю. Якушин та ін. Проте окремі сторони цієї проблеми дотепер залишилися нерозглянутими.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних та практичних аспектів оптимізації тактичних рішень у розслідуванні злочинів як умов ефективності слідчої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи ефективність слідчої діяльності, необхідно вказати на її пряму залежність

від професійної підготовки осіб, які здійснюють розкриття та розслідування злочинів, та від використання ними у своїй діяльності передових методів і рекомендацій криміналістики. Не менш важливим чинником ефективності слідчої діяльності є її оптимальність, що виявляється у знаходженні і використанні продуктивних шляхів у вирішенні завдань розслідування злочинів, що виникають, і вдосконаленні рекомендацій щодо прийняття необхідних рішень.

Оптимізація тактичних рішень при розслідуванні злочинів є складовою частиною оптимальності слідчої діяльності. Проблема вдосконалення останньої, її оптимізація завжди були об'єктом уваги вчених, які здійснюють теоретичні дослідження в цій області, і державних органів, на які покладено функцію розкриття і розслідування злочинів. У цьому зв'язку видається важливим розгляд найбільш значущих етапів розвитку оптимізації зазначеного процесу в історичному аспекті, починаючи з 1945 р.

Необхідно зазначити, що оптимізація слідчої діяльності була розпочата насамперед із формування різних структурних підрозділів правоохоронних органів та організації їх роботи.

Так, 19 грудня 1945 р. у складі науково-технічного відділу Головного управління міліції НКВС СРСР згідно з наказом № 001529 був створений Науково-дослідний інститут криміналістики. Основними завданнями інституту стали: впровадження науково-технічних засобів у діяльність міліції, розробка нових і вдосконалення наявних методів і засобів виявлення та дослідження речових доказів, а також проведення повторних і найбільш складних експертиз для органів внутрішніх справ [7; 12, с. 31]. Діяльність цього інституту спрямовувалася на підвищення ефективності розслідування злочинів.

Наступним кроком, спрямованим на поліпшення організації розслідування, було введення так званої дільничної системи. Генеральним прокурором СРСР 28 липня 1949 р. був виданий наказ № 131 «Про введення дільничної системи роботи слідчих», згідно з яким за кожним зі слідчих прокуратури закріплювалася певна ділянка району або міста (ці ділянки відповідали територіям відділень міліції). Дільнична система була спрямована на підвищення самостійності слідчого та його відповідальності за розслідування зло-

чинів, а також попередження злочинності на закріпленій території, що сприяло оптимізації його роботи. При цьому слідчий працював разом з оперативно-розшуковими органами внутрішніх справ, які перебували на його ділянці, що, у свою чергу, сприяло більш швидкому розкриттю злочинів, а також їх повному, об'єктивному та всебічному розслідуванню [23]. Введення дільничної системи мало за мету як оптимізацію розслідування, так і підвищення його ефективності. Слід відзначити позитивний внесок дільничної системи у подальше вдосконалення організації слідчої діяльності, впровадження її наукових основ.

У 1949 р. з метою здійснення наукових розробок у напрямку вдосконалення розслідування був створений Науково-дослідний інститут криміналістики при Прокуратурі СРСР. У 1963 р. Інститут перетворено на Всесоюзний інститут з вивчення причин і розробки заходів попередження злочинності при Прокуратурі СРСР. Змістом діяльності Інституту стало вивчення окремих видів злочинів і розробка рекомендацій, спрямованих на оптимізацію процесу їх розкриття та розслідування [16].

Істотним внеском в оптимізацію слідчої діяльності стали роботи вчених цього Інституту з наукової організації праці (НОП) щодо адаптації наукових положень організації праці у слідчу діяльність. Не всі положення НОП знайшли свій розвиток і застосування у розслідуванні, але окремі з них, такі як організація розслідування, взаємодія слідчих та оперативно-розшукових органів, організація робочого місця слідчого та ін., були успішно застосовані [17; 19; 24].

Паралельно з проведенням теоретичних і практичних досліджень, метою яких було подальше вдосконалення слідчої діяльності, у 1950 р. Інститут починає випуск журналу «Слідча практика». До журналу включено статті вчених і практичних працівників за напрямками, пов'язаними з попередженням злочинності; дослідженням слідів на місці злочину й аналізом дій суб'єктів злочину; дослідженням принципів, мотивів і особливостей підготовки та вчинення злочинів; дослідженням прийомів і методів, що застосовувалися у процесі досудового слідства та судового розгляду; дослідженням суб'єктивної характеристики особи злочинця; до-

слідженням об'єктивних умов, що сприяють та протидіють вчиненню злочину, тощо, тобто все те, що охоплюється поняттям «слідча практика»¹. Головною метою названого журналу стало впровадження передового досвіду розслідування найбільш складних злочинів, навчальна роль яких мала величезне практичне значення для формування окремих напрямів у теорії криміналістики – тактики і методики розслідування окремих видів злочинів. У статтях розкривалися нові підходи до проблем у розслідуванні. До останніх були віднесені: а) формування версій розслідування та його планування; б) ситуаційний підхід у методиці розслідування; в) дослідження мікрометодик у загальній методиці розслідування злочинів; г) систематизація слідчих дій при розслідуванні окремих категорій злочинів тощо. Це виявилось передумовою наукових рекомендацій, пов'язаних із тактикою і методикою розслідування злочинів. Таким чином, журнал «Слідча практика» своїм змістом сприяв процесу оптимізації слідчої діяльності щодо розкриття та розслідування злочинів.

Важливою подією, що відкрила новий етап діяльності з оптимізації розслідування злочинів та підвищення ефективності досудового слідства, став початок функціонування з 1 жовтня 1966 р. Інституту удосконалення слідчих працівників органів прокуратури та охорони громадського порядку у м. Ленінград [5, с. 305]. Передпідготовка слідчих здійснювалася за спеціальною програмою, яка передбачала поглиблення знань у слідчих щодо тактики і методики розслідування окремих видів злочинів. Упровадження у слідчу діяльність нових знань сприяло оптимізації діяльності слідчих.

Одним із важливих напрямів удосконалення роботи слідчого апарату стала організація Харківських курсів підвищення кваліфікації працівників прокуратури, які згодом отримали статус Інституту [18, с. 83]. Для читання слухачам лекцій із найбільш складних проблем криміналістики запрошувалися викладачі вищих юридичних навчальних закладів, які також проводили практичні заняття з таких актуальних напрямів, як планування розслідування; побу-

¹ Слідча практика – систематизована інформація щодо ефективних засобів та методів розслідування злочинів, що отримана внаслідок узагальнення й аналізу слідчої діяльності з подальшою її науковою обробкою.

дова версій; рефлексивне мислення при допиті; психологія допиту та ін.

Удосконаленню слідчої діяльності також сприяли теоретичні розробки 50–60-х рр. минулого століття. Вони пов'язані з іменами таких учених, як: Л. Є. Ароцкер [2], Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, В. П. Колмаков [9], О. Н. Колесніченко [8], В. О. Коновалова [11] та ін. У підготовлених ними докторських дисертаціях обґрунтовувалися деякі рекомендації щодо проведення окремих слідчих дій та організації розслідування злочинів у цілому, що сприяло впровадженню в практичну діяльність правоохоронних органів нових підходів у розкритті та розслідуванні злочинів. Велика частина з названих учених є представниками української школи криміналістики, що свідчить про внесення значного внеску у розробку теоретичних положень науки і впровадження у практику розслідування наукових рекомендацій саме представниками названої школи.

Необхідно зазначити, що процеси демократизації в Україні спрямовані на приведення чинного законодавства у відповідність до вимог міжнародних стандартів. Однією з вимог є ефективність розслідування злочинів. У той самий час статистика розкриття злочинів в Україні за минулі роки свідчить про проблеми, що мають місце в реалізації правоохоронними органами чинного кримінального процесуального законодавства. Так, у 2015 р. нерозкритими залишилися близько 2 тис. розбійних нападів, 15 тис. грабежів і 200 тис. крадіжок, у тому числі 17 тис. із приватних будинків громадян України [15].

Аналіз статистичних даних розкриття злочинів за минулі роки свідчить про необхідність удосконалення рекомендацій, пов'язаних із попередньою перевіркою інформації про злочин, внесенням інформації про злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань, здійсненням слідчих (розшукових) дій та ін.

Зміни у Кримінальному процесуальному кодексі України щодо досудового слідства привели до необхідності адаптації слідчого апарату до нових умов застосування чинного законодавства, до роботи в умовах надходження значної кількості скарг на дії слідчих і прокурорів. Про кількість скарг свідчать такі статистичні дані.

Так, за січень – вересень 2016 р. таких звернень до слідчих суддів різних судів України подано 9 370, з яких задоволено

3 768 скарг, що становить 40% від загальної кількості [1]. Однак більша кількість скарг задоволена не була, що дозволяє зробити висновок про їх безпідставність.

Розглядаючи поняття «ефективність» і «оптимальність», необхідно зазначити, що вони є неодмінними складовими кримінального судочинства. Розрізняючись зовні, вказані поняття взаємопов'язані між собою. Про це можна зробити висновок, виходячи із сутності термінів «ефективність» і «оптимальність». Ефективність (від лат. – *efficientia*) у перекладі означає «дійовий, продуктивний, той, що дає результат» [20] і розуміється як «продуктивність використання ресурсів у досягненні певної мети» [4]. Оптимальність розуміється як досягнення найкращого результату в цих умовах при мінімальних витратах часу та зусиль учасників [3]. Аналіз змісту названих термінів дозволяє дійти висновку, що кінцевою метою оптимальності є досягнення ефективності будь-якої діяльності. Виходячи зі специфіки кримінальної процесуальної діяльності, можна стверджувати, що оптимальність слідчої діяльності є умовою її ефективності та ефективності кримінального судочинства у цілому.

Одним із основних виразів оптимальності у розслідуванні є прийняття оптимальних тактичних рішень (оптимізація тактичних рішень). Як відомо, застосування тактичних засобів у розслідуванні злочинів здійснюється на підставі положень криміналістичної тактики, що розробляє ефективні рекомендації провадження слідчих (розшукових) дій [21, с. 3] внаслідок прийняття необхідних тактичних рішень. У зв'язку із цим оптимізація тактичних рішень у ході досудового слідства сприяє вирішенню його завдань. Ефективність діяльності, про яку йдеться, визначається швидким, повним і неупередженим розслідуванням злочину та його судовим розглядом [13, ст. 2], що є можливим, на нашу думку, за умови оптимізації тактичних рішень при їх прийнятті слідчим.

У криміналістичних та кримінальних процесуальних літературних джерелах ефективність судочинства визначається неоднозначно.

Так, розглядаючи перспективи розвитку кримінального процесу, О. М. Ларін визначає ефективність як «міру співвідношення цілі (запланованого, очікуваного результату) з фактично отриманим результатом» [14, с. 33]. На жаль, автор не розкриває зміст поняття

«міра співвідношення», що не дає можливості визначити сутність цього поняття. У той самий час ефективність, на нашу думку, пов'язана зі співвідношенням поставленої цілі та отриманого результату. Акцент лише на «мірі співвідношення» при визначенні ефективності кримінального судочинства, на наш погляд, не відбиває у повному обсязі природи зазначеного явища. Як видається, «міра співвідношення» сприяє визначенню ефективності, але не є самою ефективністю.

Розглядаючи поняття і сутність ефективності досудового провадження у кримінальній справі, А. Л. Стефанський робить висновок, що ефективність – це «ступінь досягнення цілей і завдань кримінального процесу на досудових стадіях, що визначається кількісними та якісними показниками роботи слідчого чи дізнавача та відбиває виконання завдань досудового слідства» [22, с. 221]. У цьому визначенні, уявляється, має місце зайва деталізація «ступеня досягнення цілей і завдань кримінального процесу» і їх дублювання із «завданнями досудового слідства». У той самий час останні співпадають із загальними завданнями кримінального процесу, але є більш конкретними відповідно до певного кримінального провадження.

Інтерес представляє визначення ефективності попереднього розслідування, що сформульоване В. К. Знікіним. Так, за його твердженням, під ефективністю попереднього розслідування розуміється «рівень досягнення цілей і завдань стадії попереднього розслідування у результаті законних, надійних, економічних, оптимальних і раціональних організаційних та процесуальних дій дізнавача, слідчого, прокурора, начальника слідчого відділу та начальника органу дізнання» [6, с. 28–29]. Аналізуючи наведене визначення, можна дійти висновку, що воно включає поняття, які не зовсім властиві поняттю «розслідування» і не відображують його сутність. Так, терміни «надійні» та «економічні» дії, безумовно, знаходять своє відображення у змісті досудового слідства, проте не є основними і лише в окремих випадках позначаються на сутності розслідування. Виокремлення у визначенні «оптимальних» та «раціональних» дій, на наш погляд, невиправдане. Адже оптимальність передбачає раціональність (раціональне мислення) при виборі того

чи іншого рішення. Разом із тим необхідно погодитися з автором, що акцент на «рівні досягнення цілей і завдань попереднього розслідування», що має місце у визначенні, може вказувати на його ефективність.

Грунтуючись на багатогранності кримінального судочинства, поняття «ефективність» стосовно досудового слідства можна розглядати в різних аспектах. Так, загальновідомо, що ефективність досудового слідства розуміється як досягнення цілей кримінального судочинства, що полягають у швидкому розкритті злочину та притягненні винного до відповідальності. Указана мета може бути досягнута шляхом ефективного проведення слідчих і оперативно-розшукових заходів. Однак ефективності проведення названих дій передують ефективність прийняття різного виду рішень, серед яких важливе місце належить рішенням тактичним. Можна побудувати послідовність взаємопов'язаних елементів змісту ефективності кримінального судочинства, до якої входять: ефективність прийняття тактичного рішення; ефективність проведення слідчої (розшукової) дії; ефективність досудового слідства в цілому; ефективність судового розгляду. Основою цієї послідовності, на наш погляд, є оптимальне тактичне рішення, що сприяє ефективності проведення слідчих і оперативно-розшукових дій і, відповідно, ефективності розслідування в цілому. Наведена послідовність має право бути прийнятною лише при відсутності помилок у прийнятті тактичних рішень та їх реалізації. Це наочно видно на прикладі проведення допиту підозрюваного, коли тактично правильно вибрані час і місце допиту, але тактично не правильно побудована логіка його проведення (чи обрана схема зазнала невиправданих змін у ході допиту) у підсумку призводять до втрати необхідної доказової інформації. У прикладі проведення допиту обрання оптимальних тактичних рішень (внаслідок їх оптимізації) є умовою ефективності цієї слідчої дії. Порушення названої логічної послідовності при підготовці і проведенні слідчої (розшукової) дії призводять до відсутності ефективності розслідування злочину в цілому.

Наведена послідовність досягнення ефективності у розслідуванні на прикладі проведення допиту дозволяє зробити висновок

про нерозривний зв'язок оптимізації тактичних рішень і ефективності кримінального судочинства.

Прийняття будь-якого оптимального рішення, як зазначено раніше, є результатом вибору; якщо є можливість вибору, значить, існує можливість знаходження найкращого (оптимального) рішення з наявного переліку; якщо немає можливості вибору, значить, прийняте рішення не можна назвати оптимальним. У ситуації вибору необхідно уникати помилок у мисленні. Наявна помилка при прийнятті неоптимального рішення призводить до неефективності діяльності, у процесі якої приймається рішення. На наш погляд, оптимальне рішення може бути: а) ефективним; б) ефективним частково; в) неефективним. Розкриття співвідношення «оптимальне рішення» – «ефективне рішення» здійснюється через досягнення мети рішення.

Так, у першому випадку оптимальне рішення є ефективним при досягненні поставленої мети, тобто розв'язання ситуаційного завдання у повному обсязі. Прикладом може бути рішення про час проведення обшуку у підозрюваного в розкраданні матеріальних цінностей на підприємстві або в організації. Такий обшук може бути проведений як на початковому етапі розслідування, так і на наступному або завершальному етапах розслідування. Оптимальним у наведеному випадку є рішення, що в конкретній слідчій ситуації приведе до досягнення цілей обшуку, до його ефективності.

У другому випадку мета рішення досягається частково, але в будь-якому випадку залишається можливість її досягнення у повному обсязі шляхом зміни ситуаційного завдання. Прикладом такого оптимального рішення є рішення щодо вибору системи тактичних прийомів допиту підозрюваного. Таке рішення приймається з урахуванням наявної інформації про злочин та інформації про особу підозрюваного. Припускаємо, що внаслідок низки обставин (наприклад, недостатньої кількості тактичних засобів у слідчого; поінформованості підозрюваного про тактику допиту та ін.) обрана система тактичних прийомів приводить лише до отримання неповної інформації про злочин. У той самий час залишається можливість прийняття іншого тактичного рішення й обрання в подальшому іншої схеми допиту, що приведе до отримання від допитуваного необхідної інформації.

У третьому випадку оптимальне рішення не приводить до досягнення поставленої мети. Ситуаційне завдання залишається невирішеним. Прийняте і реалізоване рішення виявляється неефективним. Прикладом може бути рішення про пред'явлення потерпілому від злочину особи підозрюваного. Негативний результат від прийняття зовні оптимального рішення може виявитися збігом низки обставин (стану потерпілого, помилок у підборі учасників слідчої дії, неправильним добором місця проведення, невикористанням наявних рекомендацій щодо проведення цієї слідчої дії та ін.). У цьому зв'язку виникає питання про можливість прийняття таких рішень. Відповідь на це запитання залежить від ситуації, в якій приймається рішення, від наявності варіантів рішень, від правильної і безпомилкової реалізації рішення та інших чинників. На наш погляд, прийняте рішення повинно давати певний ефект, навіть мінімальний. У протилежному разі неефективне рішення призводить до втрати часу і процесуальних засобів.

Оптимізація тактичних рішень сприяє результативності розслідування і є однією з умов ефективності судочинства у цілому. Для розкриття сутності оптимізації тактичних рішень розглянемо деякі аспекти, що сприяють її здійсненню.

Так, оптимізація тактичних рішень у своїй основі базується на певній розумовій і практичній діяльності. Основні положення названої діяльності можна звести до таких:

1. Прийняттю оптимального тактичного рішення передують напружена розумова діяльність, пов'язана з обранням методу(ів) оптимізації та її критеріїв, що дозволяють виокремити певний вид рішень, з якого в подальшому обиратиметься єдине правильне тактичне рішення.

2. Прийняттю оптимального тактичного рішення сприяє логіка в аналізі доказової інформації. Аналіз доказової інформації при виборі оптимального тактичного рішення здійснюється в межах перевірки певної слідчої версії. Останнє передбачає наявність схожості у змісті розумової діяльності при аналізі версії і при виборі оптимального тактичного рішення.

3. Прийняттю оптимального тактичного рішення сприяє логіка і психологія в оцінці доказової інформації. Тут необхідно зазначити,

що оцінка є поняттям суб'єктивним. Сприйняття доказів особою може бути різним. Як зазначає В. О. Коновалова, оцінка доказів та їх комплексу суб'єктом розслідування залежить від багатьох причин, зокрема, як від характеру самих доказів, так і від правильності їх сприйняття, аналізу, причинного відношення до події злочину, наявності спеціальних знань і професійного досвіду [10, с. 50]. Оцінка доказової інформації сприяє визначенню її цінності, що є важливим критерієм при виборі тактичного рішення.

4. При прийнятті оптимального тактичного рішення слідчий здійснює перевірку доказової інформації на предмет її достовірності. Про достовірність інформації можна зробити висновок на підставі: а) зіставлення отриманої інформації з тією, що є в наявності; б) зіставлення отриманої інформації з прогнозованою; в) перевірки джерела інформації та ін. Водночас необхідно завжди враховувати реальні умови слідчої ситуації, аналіз якої може призвести до часткового або повного ігнорування правил прийняття необхідних рішень.

5. При прийнятті оптимального тактичного рішення важливим моментом є виявлення в наявній доказовій інформації явних суперечностей (зокрема, виявлення прихованих і явних помилок).

6. При прийнятті тактичних рішень необхідно враховувати шляхи подолання допущених помилок, які мали місце при прийнятті тактичних рішень в інших ситуаціях, при розслідуванні злочинів у минулому. Застосування аналогії і прецедентів з минулої практичної діяльності (колишнього слідчого досвіду) з подолання психологічних пасток і допущених помилок є важливим інструментом при виборі оптимального тактичного рішення.

7. При прийнятті оптимального тактичного рішення необхідно враховувати критерій «цінності» одержуваної доказової інформації, що закладається в основу вибору рішення із наявного переліку. Критерій «цінність» одержуваної інформації використовується для прогнозування кінцевого результату реалізації прийнятого рішення. Так званий ефект від прийняття тактичного рішення визначається у результаті прогнозування на етапі його вибору. Недотримання цього правила сприятиме допущенню помилок при визначенні рішення.

Перераховане, як видається, може бути основою для прийняття найбільш правильних (оптимальних) тактичних рішень, що визначають установлення істини, що може розглядатися як один із видів інновацій у вирішенні тактичних завдань розслідування злочинів.

Висновок. Таким чином, ефективність кримінального судочинства є наслідками різних чинників, вплив яких зумовлює досягнення цілей, визначених законом. Серед цих чинників прийняття оптимальних тактичних рішень у результаті здійснення їх оптимізації є основною умовою ефективності судочинства, яка формується, головним чином, на стадії досудового слідства. Указане дає можливість дійти висновку про те, що використання рекомендацій криміналістики та практичного досвіду слідчих сприяє здійсненню оптимізації тактичних рішень, що є умовою ефективного вирішення завдань розслідування.

Перелік літератури

1. Аналітичний збірник статистичної інформації про роботу прокурора за січень – вересень 2016 р. по Україні [Електронний ресурс] / Ген. прокуратура України. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html>. – Заголовок з екрана.
2. Ароцкер Л. Е. Криминалистические методы в судебном разбирательстве уголовных дел : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Л. Е. Ароцкер ; Всесоюз. ин-т по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности. – М., 1965. – 514 с.
3. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике [Електронний ресурс] / А. С. Воронин. – Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ – УПИ, 2006. – 135 с. – Режим доступу: <http://lomonpansion.com/files/ustu280.pdf>. – Заголовок з екрана.
4. Ефективність [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>. – Заголовок з екрана.
5. Звягинцев А. Руденко. Генеральный прокурор СССР / А. Звягинцев. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2012. – 528 с.
6. Зникин В. К. Понятие эффективности и качества предварительного расследования / В. К. Зникин // Вестн. Томск. гос. ун-та. Право. – 2014. – № 1 (11). – С. 25–32.
7. История становления органов внутренних дел [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web1.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1143351>. – Заголовок з екрана.

8. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / А. Н. Колесниченко ; Харьк. юрид. ин-т. – Харьков, 1967. – 666 с.
9. Колмаков В. П. Криминалистические методы расследования и предупреждения преступлений против жизни : дис. ... д-ра юрид. наук : в 2 т. : 12.00.09 / В. П. Колмаков ; Харьк. юрид. ин-т. – Харьков, 1962. – Т. 1. – 426 с. ; Т. 2. – 461 с.
10. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве / В. Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 2000. – 176 с.
11. Коновалова В. Е. Теоретические проблемы следственной тактики (познавательная функция логики и психологии в следственной деятельности) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / В. Е. Коновалова ; Харьк. юрид. ин-т. – Харьков, 1966. – 663 с.
12. Криминалистика : учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. – М. : НОРМА – ИНФРА-М, 1999. – 990 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Заголовок з екрана.
14. Ларин А. М. К прогнозу развития советского уголовного процесса / А. М. Ларин // Совершенствование законодательства о суде и правосудии : сб. науч. тр. / редкол.: Г. Л. Кригер, А. М. Ларин, В. М. Савицкий, М. М. Славин. – М. : ИГиП АН СССР, 1985. – С. 29–37.
15. Лист першого заступника Генерального прокурора України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/files/articles_photos/121879.jpg. – Заголовок з екрана.
16. Лоер В. Криминалистика [Електронний ресурс] : учебник / В. Лоер. – Режим доступу: <http://coollib.com/b/316005>. – Заголовок з екрана.
17. Михайлов А. И. Научная организация труда следователя / А. И. Михайлов, Л. А. Соя-Серко, А. Б. Соловьев. – М. : Юрид. лит., 1974. – 168 с.
18. Національна академія прокуратури України : ювіл. вид. / ред. Е. М. Блаживський, М. К. Якимчук ; упоряд. О. М. Толочко, І. М. Козьяков. – К. : Нац. акад. прокуратури України, 2012. – 103 с.
19. Порубов, Н. И. Научная организация труда следователя / Н. И. Порубов. – Минск : Вышэйш. шк., 1970. – 264 с.
20. Словник АВВУ Lingvo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/ru/Search?searchMode=Translate&searchSrcLang=la&searchDestLang=ru&searchText=efficientia%2C>. – Заголовок з екрана.
21. Соя-Серко Л. А. Организация следственного действия / Л. А. Соя-Серко. – М. : ВИИПП, 1974. – 55 с.

22. Стефанский А. Л. Понятие и сущность эффективности досудебного производства по уголовному делу / А. Л. Стефанский // Вестн. Воронеж. ин-та МВД России. Юрид. науки. – 2015. – №3. – С. 220–224.
23. Фролов В. В. Из истории прокуратуры Порховского района первого послевоенного десятилетия (Свидетельствуют документы) [Электронный ресурс] / В. В. Фролов // История и археология. – 2015. – №4. – Режим доступа: <http://history.snauka.ru/2015/04/2093>. – Заголовок з екрана.
24. Хлюпин Н. И. Вопросы НОТ в следственной работе / Н. И. Хлюпин // Проблемы уголовного процесса и криминалистики : сб. учен. тр. – Свердловск : Свердлов. юрид. ин-т, 1973. – Вып. 21. – С. 211–218.

Транслітерація переліку літератури

1. Analytichnyj zbirnyk statystychnoi informatsii pro robotu prokurora za sichen' – veresen' 2016 r. po Ukraini. Heneral'na prokuratura Ukrainy. [Analytical collection of statistical information on the work of the public prosecutor in January-September 2016 in Ukraine. Prosecutor General of Ukraine] www.gp.gov.ua Retrieved from http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112657&libid=100820&c=edit&c=fo# [in Ukrainian].
2. Arotsker, L. E. (1965). Krymynalystycheskye metody v sudebnom razbyratel'stve uholovnykh del [Forensic methods in the trial of criminal cases]. Doctor's thesis. Moskva [in Russian].
3. Voronyn, A. S. (2006). Slovar' termynov po obschej y sotsyal'noj pedahohyke [Dictionary of terms of general and social pedagogy]. Ekaterynburh: HOU VPO UHTU – UPY. lomonpansion.com Retrieved from <http://lomonpansion.com/files/ustu280.pdf> [in Russian].
4. Efektyvnist'. [Efficiency] [Vikipediia. ru.wikipedia.org](http://ru.wikipedia.org/wiki/effektyvnost') Retrieved from <https://ru.wikipedia.org/wiki/effektyvnost'> [in Russian].
5. Zviahyntsev, A. Rudenko (2012). Heneral'nyj prokuror SSSR [USSR Prosecutor General]. Moskva. OLMA Medya Hrupp [in Russian].
6. Znykyn, V. K. (2014) Poniatyie efektyvnosti y kachestva predvartel'noho rassledovaniia [The concept of efficiency and quality of preliminary investigation] Vestnyk Tomskoho hos. un-ta. Pravo – Bulletin of the Tomsk state University. Right. № 1(11), pp. 25–32 [in Russian].
7. Ystoryia stanovleniia orhanov vnutrennykh del [History of formation of the Internal Affairs]. web1.law.edu.ru Retrieved from <http://web1.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1143351> [in Russian].
8. Kolesnychenko, A. N. (1967) Nauchnye y pravovye osnovy rassledovaniia otdel'nykh vydov prestuplenyj [Scientific and legal basis for the investigation of certain types of crimes]. Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

9. Kolmakov, V. P. (1962) Krymynalystycheskye metody rassledovaniya y preduprezhdeniia prestuplenyj protyv zhyzny [Forensic methods of investigation and prevention of crimes against life]. Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

10. Konovalova, V. E. (2000) Versyia: kontseptsyia y funktsyy v sudoproizvodstve [Version: concept and functions in legal proceedings]. Kharkiv. Konsum [in Ukrainian].

11. Konovalova, V. E. (1966) Teoretycheskye problemy sledstvennoj taktyky (poznatel'naia funktsyia lohyky y psykhoholyy v sledstvennoj deiatel'nosti) [Theoretical problems of investigative tactics (cognitive function of logic and psychology in investigative activities)]. Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

12. Aver'ianova, T. V., Belkyn, R. S. [Ed] (1999) Krymynalystyka [Forensic science]. Moskva. NORMA – YNFRA-M [in Russian].

13. Kryminal'nyj protsesual'nyj kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] St.2. <http://zakon2.rada.gov.ua> Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].

14. Laryn, A. M. (1985) K prohnozu razvytyia sovetskoho uholovnoho protsessa [The forecast of development of the Soviet criminal process] Sovershenstvovanye zakonodatel'stva o sude y pravosudy [The improvement of the legislation on court and justice]. H. L. Kryher, A. M. Laryn, V. M. Savytskyj, M. M. Slavyn (Ed). Moskva, pp. 29–37. [in Russian].

15. Lyst pershoho zastupnyka Heneral'noho Prokurora Ukrainy [Letter of Prosecutor General of Ukraine] zib.com.ua Retrieved from http://zib.com.ua/files/articles_photos/121879.jpg [in Ukrainian].

16. Loer, V. Krymynalystyka [Forensic science] coollib.com Retrieved from <http://coollib.com/b/316005> [in Russian].

17. Mykhajlov, A. Y., Soia-Serko, L. A. (Eds.) (1974) Nauchnaia orhanyzatsyia truda sledovatel'ia [The scientific organization of labor investigator]. Moskva: Yuryd. lyt. [in Russian].

18. Blazhyvs'kyj, E. M., Yakymchuk, M. K. (Eds.) (2012) Natsional'na akademiia prokuratury Ukrainy : iuvilejne vydannia [National Academy of prosecution of Ukraine : the anniversary edition]. Kyiv. Nats. akad. pr-ry Ukrainy [in Ukrainian].

19. Porubov, N. Y. (1970) Nauchnaia orhanyzatsyia truda sledovatel'ia [The scientific organization of labor investigator]. Mynsk. Vyshejsj. shkola [in Belarus].

20. Slovnyk ABBYY Lingvo. [Dictionary ABBYY Lingvo] www.lingvo.ua Retrieved from <http://www.lingvo.ua/ru/Search?searchMode=Translate&searchSrcLang=la&searchDestLang=ru&searchText=efficientia%2C>.

21. Soia-Serko, L. A. (1974) Orhanyzatsyia sledstvennoho dejstvyia [Organization of investigative actions]. Moskva. VYYPP [in Russian].
22. Stefanskyj, A. L. (2015) Poniatyie y suschnost' efektyvnosti dosudobnoho proyzvodstva po uholovnomu delu [The concept and essence of efficiency of pretrial proceedings in a criminal case] Vestnyk Voronezhskoho yn-ta MVD Rossyy. Yurydycheskye nauky – Bulletin of Voronezh Institute of MIA of Russia. Legal science. №3, pp. 220–224 [in Russian].
23. Frolov, V. V. (2015) Yz ystoryy prokuratury Porkhovskoho rajona pervoho poslevoennogo desiatyetyia (Svydetel'stvuiut dokumenty) [From the history of the Prosecutor's office porhovsk district first decade after the war (according to documents)] Ystoryia y arkheolohyia – History and archaeology. №4. history.snauka.ru Retrieved from <http://history.snauka.ru/2015/04/2093> [in Russian].
24. Khliupyn, N. Y. (1973) Voprosy NOT v sledstvennoj rabote [Issues of NOTES in investigative work] Problemy uholovnoho protsessa y krymynalystyky – Problems of criminal process and criminalistics. Issue 21. Sverdlovsk. Sverdlovskij iur. yn-t, pp. 211–218 [in Russian].

Булуков О. Ю. Оптимізація тактичних рішень – умова ефективності слідчої діяльності

У статті розглянуто оптимізацію тактичних рішень при розслідуванні та її роль у досягненні ефективності слідчої діяльності. Названо основні етапи оптимізації слідчої діяльності в історичному аспекті, складовою частиною якої є оптимізація тактичних рішень.

Проаналізовано сутність термінів «ефективність» і «оптимальність» стосовно слідчої діяльності. Розглянуто поняття ефективності у кримінальному судочинстві, що викладається у працях учених-криміналістів. Акцентовано увагу на тому, що ефективність та оптимальність є складовими елементами змісту кримінальної процесуальної діяльності. Вказані поняття розрізняються зовні, проте взаємопов'язані між собою. Наведено послідовність складових елементів змісту ефективності кримінального судочинства, що включає: а) ефективність прийняття тактичного рішення; б) ефективність проведення слідчої (розшукової) дії; в) ефективність досудового слідства; г) ефективність судового розгляду. Умовою ефективності судочинства є прийняття оптимальних тактичних рішень (оптимізація тактичних рішень).

За результатами дослідження робиться висновок, що оптимальне рішення може бути: а) ефективним; б) ефективним частково; в) неефективним. Ці положення аргументуються тим, що розкриття співвідношення «оптимальне

рішення» – «ефективне рішення» є можливим через досягнення мети рішення. Розглянуто основні положення розумової і практичної діяльності, на яких базується прийняття оптимальних тактичних рішень.

Ключові слова: оптимізація тактичних рішень, ефективність кримінального судочинства, слідча діяльність.

Булдуков О. Ю. Оптимизация тактических решений – условие эффективности следственной деятельности

В статье рассмотрена оптимизация тактических решений при расследовании и ее роль в достижении эффективности следственной деятельности. Названы основные этапы оптимизации следственной деятельности в историческом аспекте, составной частью которой является оптимизация тактических решений.

Проанализирована сущность терминов «эффективность» и «оптимальность» применительно к следственной деятельности. Рассмотрено понятие эффективности в уголовном судопроизводстве, которое излагается в работах ученых-криминалистов. Акцентируется внимание на том, что эффективность и оптимальность являются составными элементами содержания уголовной процессуальной деятельности. Различающиеся внешне, данные понятия взаимосвязаны между собой. Приводится последовательность составляющих элементов содержания эффективности уголовного судопроизводства, которая включает: а) эффективность принятия тактического решения; б) эффективность проведения следственного (розыскного) действия; в) эффективность досудебного следствия; г) эффективность судебного рассмотрения. Условием эффективности судопроизводства является принятие оптимальных тактических решений (оптимизация тактических решений).

По результатам исследования делается вывод, что оптимальное решение может быть: а) эффективным; б) эффективным частично; в) неэффективным. Данные положения аргументируются тем, что раскрытие соотношения «оптимальное решение» – «эффективное решение» возможно через достижение цели решения. Рассмотрены основные положения мыслительной и практической деятельности, на которых базируется принятие оптимальных тактических решений.

Ключевые слова: оптимизация тактических решений, эффективность уголовного судопроизводства, следственная деятельность.

Bululukov O. Yu. Optimization of tactical decisions as a condition of efficiency of investigational activity

The optimizations of tactical decisions at investigation and its role in the achievement of efficiency of investigational activity have been considered in the article. The basic stages of optimization of investigational activity have been named in a respect of the historical aspect, component part of which is optimization of tactical decisions.

The essence of terms «efficiency» and «optimality» in applying to investigational activity has been analysed. The concept of efficiency a criminal trial has been considered that expounded in works of scientists-criminalists. Attention is accented on that efficiency

and optimality are the component elements of maintenance of criminal judicial activity. Differentiating outwardly, these concepts are interrelated. A sequence over of making elements of maintenance of efficiency of criminal trial, that includes, is brought: a) efficiency of acceptance of tactical decision; b) efficiency of realization of investigational (search) action; c) efficiency of pre-trial investigation; d) efficiency of judicial consideration. The condition of efficiency of rule-making is an acceptance of optimal tactical decisions (optimization of tactical decisions).

On research results it is drawn conclusion that an optimal decision can be: a) effective; b) effective partly; c) ineffective. These positions are argued by that opening of correlation «optimal decision» – «effective decision» is possible through gaining end of decision. The substantive provisions of cogitative and practical activity are considered, on that the acceptance of optimal tactical decisions is based.

Key words: *optimization of tactical decisions, efficiency of criminal trial, investigational activity.*